

Autoritarni i slobodarski socijalizam

Max Nettlau

1930

1830., godina srpanjske revolucije, bila je prva godina sebe oslobađajućeg čovječanstva. Ono za čim je duhovno težilo kasnije devetnaesto stoljeće i pokušalo ozbiljiti prvi jednostupni impuls francuske revolucije od 1789., obaranje staroga svijeta prinude i nerazmršivih veza, omelo je i zaustavilo četrdeset godina diktatura – u logičkom slijedu revolucionarna, vojna i feudalna – klerikalna apsolutistička – fašistička razdoblja restauracije – i sad se to rastopilo na srpanjskom suncu, zakratko pometeno i od vremena bio je zbiljski gotovo, posvuda otvoren put slobodnijim razviciima; moderni život počinje tek u ono vrijeme. Tek odonda mogla se znanost zbiljski slobodno razvijati i u svojem primijenjenom obliku, kao tehnika, otvoriti Zemlju. Tek tada postao je pomoću željeznice i parobroda moguć svjetski promet, a industrijalizam, proizvodnja strojeva, poprimio je golemu veličinu. Do onda su ljudi vegetirali u uskim lokalnim odnosima, upravljani u svom životu prastarim zakonima i običajima i odlukama naslijeđenih vlasti lišeni širega mišljenja o općim stvarima. Nije nova vlast demokratska, čak republikanska diktatura, htjela 1789. ljudski duh koji se budi postaviti na mjesto ove opće maloljetnosti; nego jedan sistem koji predstavlja minimum državnog miješanja u privatni život, koji bi trebao garantirati i štiti slobodan razvitak, a odgovarao je onome što je provedeno 1839. prvi put, tako nesavršeno mora nam dakako izgledati srpanjsko kraljevstvo Luja Filipa (Louisa Phillippa). Bila je to, ipak tada, 1830., prvi put jedna vlada postavljena od društva, umjesto da je, kao do tada, društvo bez otpora moralo trpjeti svaku vladu. Ne gajeći iluzije, mogu samo pozdraviti slobodarsku inicijativu iz 1830., 1848. je samo jedna njezina posljedica i mi još uvijek živimo od posljednjih refleksa zraka srpanjskoga sunca iz 1830.

I godina 1830. donijela je već jednu malu radost, iščezavanje španjolskog diktatora, koji je, kao i francuski Burboni 1830., odstranjen na za takve slučajeve najdjelotvorniji, i rekao bih najeleganтниji način – općim odvrćanjem društvenih snaga od njega, smrtnom izolacijom kakva je pogodila Napoleona I 1815., poslije Vaterloa, Napoleona III u rujnu 1870., poslije Sedana, i carizam u listopadu 1905. i ožujku 1917., a njemačku i austro-ugarsku vladu u listopadu – studenome 1918. Takav je slučaj najdublji i najdjelotvorniji, i neka se uskoro proširi sumrak diktature. U vezi s tim smije se valjda postaviti pitanje, kako zapravo oba u socijalizmu prema svom shvaćanju “vladajuća” smjera, socijaldemokracija i »komunizam«, zamišljaju budućnost, da li sada zaista kane stupiti na mjesto »naslijeđenih vladara« i odsada upravljati udesom Zemlje?

Tu sad ima milijunskih partija birača, divovskih sindikata i jedna vazda prema mogućnostima napredovanja partija uzdržavana birokracija, koja se vrlo rado učlanjuje u današnju državu kao vladajuće činovništvo i koja također, poslije jednog državnog udara, počinje vladati i upravljati jednom cijelom zemljom, kao što je golema Rusija, jednom riječju, jedna kasta koja se ponaša kao rođeni aparat moći, koja teži dospjeti na mjesto prastare državne birokracije. Pored toga stoje golema štampa koja oficijelno zastupa te interese i naravno također barem dvije “partijske znanosti”, socijaldemokratska i komunistička, a borba tih dviju štampi i “znanosti” također se nastavlja drugim sredstvima, gdje jedna od dviju partija raspolaže vladinim aparatom, vojskom i policijom, kao jedna u Rusiji, druga katkada u drugim zemljama. Zajedničko je ipak objema da se ponašaju kao posljednja riječ, kao nasljednici i kao cvijet i plod cijeloga socijalizma, donekle kao NADSOCIJALIZAM, za koji je, u Ničeovom smislu, sav dosadašnji i ostali socijalizam bio i jest samo gnoj koji priprema takav cvijet. Oni stoga promatraju, ne uzimajući u obzir historijske naklone pred nekim socijalistima koji su odavno mrtvi i pokopani, sve socijaliste izvan svoje partije s krajnjim prezirom i to ignoriranje ili sitničava borba postaje najopakijim proganjanjem, završava u duhovnom ugnjetavanju zabranama i fizičkom uništavanju tamnicama, Sibirom i smrću prema živim socijalistima drugih pravaca čim partija raspolaže policijskim aparatom.

Ta je besramna diktatura u socijalizmu zločin protiv socijalizma i cijelog čovječanstva, čiji san i nada u svim vremenima nisu bili i nisu prinuda, nejednakost i uzajamno neprijateljstvo, nego sloboda, jednakost i solidarnost ili barem miroljubivi zajednički život. Ne uzimajući u obzir uživaoca prinude i monopola i njihova direktna otupjela oruđa, zaista su slobodni razvitak, jednake šanse za svakoga i prijateljski životni milje prirodne želje i potrebe svakoga, a borba za opstanak, težnja za napredovanjem, nepovjerenje prema svakom nepoznatom bližnjemu nametnuti, većinom gorko osjećane, vanjske nužnosti kojima nasuprot ipak svatko sebi u bilo kakvom malom krugu ili sam samo u snu punom nade nastoji stvoriti vlastiti slobodni i prijateljski ideal. Sve to grubo odstranjuje drska i nesposobna diktatura, zahvaća u sve ljudske odnose, razara ono prirodno razvijeno sebi svojstvenom nespretnošću i nesposobnošću i to naziva socijalizmom. Treba li to tako ostati?

Kad je oko 1830. moderno vrijeme počelo ozbiljno slamati staru prinudu, bilo je neizbježno da su oslobođene snage ponajprije prodrle naprijed u smjeru slobode. Socijalizam je već bio spreman, socijalno nepravdo bilo je poznato, a socijalistički prijedlozi za rekonstrukciju u najvećem opsegu – Godwin (Godwin), Sensimon (Saint-Simon), Robert Owen (Robert Owen), Furije (Fourier) među ostalima stajali su pred mislećim čovječanstvom i našli su vjerovatno relativno veće uvažavanje nego bilo koji kasniji planovi otada. Bilo je međutim psihološki nemoguće da su mogli doživjeti ozbiljenje jer je od staroga sistema i potom od diktatura oslobođeno ljudstvo od 1830. zaista prije svega hrlilo slobodi i nije se odmah ponovo htjelo upustiti u veze općih sistema. Taj prirodni instinkt ima ono još danas i neće si nikad dati nametnuti jedan autoritami socijalizam, a jednako tako malo čak i slobodarski socijalizam, ako se treba dogoditi autoritarnim sredstvima. U slobodu poslije diktature ono ništa ne vjeruje, i jednom postojeću slobodu – skromnu mjeru osobne i privatne slobode, koju posjedujemo od otprilike 1830., a koja ranije nije postojala – neće više napustiti. Stoga je imao i ima od svega socijalizma samo onaj slobodarski, anarhistički, zbiljski izgled za ozbiljenje, čim je njegova bit poznata i spoznata, čim je on sam očišćen od sve autoritarne šljake, i čim bude našao putove da stupi u život na jedan način koji izbjegava i privid diktature. Posljednje je jedno pitanje za sebe; ovdje ćemo samo uputiti na to da je za život sposoban samo socijalizam koji je osvojio srce čovječanstva, kojemu čovjek rado i radosno prinosi žrtvu, a nikad i nipošto onaj nametnuti. Mi živimo već stotinu godina u jednom, ako i još tako lošem, a ono ipak od grdne količine prinude oslobođenom društvu i nećemo odustati od te tekovine. Zdvojnost može dovesti do potcjenjivanja pored privredne nejednakosti prividno bezvrijedne osobne slobode, ali zdvojnost nije nikakav opći, nikakav trajni, nikakav produktivni osjećaj, i ne može se na živčanim slomovima graditi budućnost. Socijalizam će se dakle morati zaogrnuti svim garancijama slobode, da bi se u čovječanstvu, koje je uživalo stoljeće relativne osobne slobode, 1830.-1930., učinio što prihvatljivijim, i to je jedan lijepi i veliki, jedva započeti zadafak, kojem bi trebale pripadati naše najbolje snage. Na povezanost mnogih stoljeća, bez slobode i s oskudicom i rezignacijom, socijalnom poslušnošću, pobočnim djelom političke i osobne poslušnosti, utemeljenim relativno stabilnim socijalnim odnosima bili su uslijedili otvaranje Zemlje tehnikom, ljudska sloboda kretanja i slom s okoštalom prošlošću i, kako je rečeno, socijalizam je morao ponajprije zastati i radnici, strašno pritiješnjeni sunućim mašinizmom, morali su pomoći samima sebi, što su činili nadovezujući se na svoje obrambene pokrete ranijih vremena okupljanjem i akcijama otpora – od najstarijih trade-uniona do velikih sindikata, koji su postepeno izgubili svoje djelovanje, i do sindikalizma, koji je ponovno oživio intenzivnu obranu i pružio nove nade.

Socijaldemokracija nije imala toj samoorganizaciji radnika ništa bitno dodati; što se zakonski utvrdi u parlamentima, potvrda je postojećih odnosa snaga, dakle nešto naknadno, što se jednako

tako dobro moglo osigurati na bilo koji drugi neparlamentarni način. Iz toga dakle socijaldemokracija ne smije izvesti nikakvu pretenziju na vodstvo radnika i na vodstvo u socijalizmu. Time pak što je ovdje pobudila lažni privid, postala je ona posredovnom kastom, kakve su u svim vremenima bile i jesu kaste popova, i bila je primorana na održanje, povećanje i ogrubljenje fikcija, kao popovi, da bi osigurala svoju neophodnost kao kaste, koja je odavno postala samosvrhom. To ih je dovelo natrag do onoga prividno najstabilnijega, do države i njezina činovničkog tijela, kojem se nastoje učiniti sličnima, u nj se uključiti i posve predstavljati, kao u Rusiji. To je jednostavno parazitizam, uguravanje jednog nekorisnog međustupnja, koji postepeno ili državnim udarom hoće postati gospodar nad cjelinom. Kao što zbiljski proizvođači hoće isključiti kapitalistički parazitizam, oni će odstraniti i administrativni parazitizam, zove li se on jednostavno i jasno svakoj vladi na raspolaganju stojeće činovništvo ili socijaldemokratski ili komunistički aparat partijske diktature. Čovjek se zaista ne smije čuditi, ako suvremenost odbaci ovaj "socijalizam" i, budući da unatoč svim iskustvima zbiljski socijalizam još uvijek nedovoljno odlučno protestira protiv toga opsjenarstva, uopće počne dospijevati do mnijenja da je socijalizam posvemašnji promašaj i možda će uskoro posvema iščeznuti iz svijesti modernih dijelova čovječanstva. Tko поближе ne poznaje odnose, mora se faktički upitati, kako između idealizma i ljudskih dobara, žrtava i oskudice starijih socijalista, koji su od svojih suvremenika često bili izvrgavani ruglu i progonjeni, ali u osnovi pak vazda vrlo cijenjeni, i grozota i despotizma današnjih ruskih vlastodržaca bolje nekarakteriziranih djela današnjih socijaldemokrata, koja svatko može vidjeti izbliza, kako između toga dvojega može nastati ovaj golem jaz; jedan "razvitak" to nije, to je najstrašnije izopačenje, i to se ne može reći dovoljno glasno i često. Upravo sada, kad kapitalizam odavno slobodarske snage, koje su pogotovu omogućile svoj rascvat prije sto godina, promatra kao suvišne a nove vrste opće povezanosti, privrednog porobljavanja doziva u život, upravo sad bio bi na pravom mjestu jedan živi, vremenu primjereni socijalizam — a za općenitost postoji samo socijaldemokracija i komunizam, od kojih prva od kapitalista odavno biva promatrana kao pripitomljiva domaća životinja, dok su posljednjemu spremni suprostaviti fašizam.

Ranije su u spomenutim pokretima još postojali kreпки, zbiljski socijalisti, koji su s vremena na vrijeme gubili strpljenje li otrgnuli se od te baruštine, tako od 1879. socijalrevolucionari, od 1890. nezavisni, ponovo 10, 12 godina kasnije lokalisti i sindikalisti. Ovaj izvor čini se da presušuje; za vrijeme rata izdvojeni nezavisni razvili su se ponovo natrag u partiju i dok su iz svih ranijih secesija proizišli mnogi anarhisti i anarhosindikalisti, produciraju kasnije secesije samo diktaturi protivne komuniste, od kojih se onda odvajaju diktatori in partibus, opozicioni komunisti bez vlastite diktature, koji već počinju nalikovati nožu bez oštrice, kojem nedostaje držak. Ove pojave pokazuju odumiranje duha i temperamenta u socijaldemokraciji, a kako bi drukčije i moglo biti?

Unatoč tome trebalo bi napraviti još jednu probu. Valjda će se u svakoj većoj zemlji naći 10.000 slobodarskih socijalista, od kojih bi svaki broj ne posvema fanatiziranih i svakom uvidu zatvorenih pripadnika spomenute partije smio poznavati. Ako bi se ovi, ne vođe, uz ostavljanje po strani svih aktualnih spornih pitanja, jednom u neusiljenom privatnom saobraćanju upitali, da li zaista nisu svjesni u kojem stupnju obje njihove partije već godinama sa socijalizmom tjeraju šegu, da li je zaista socijalizam za njih sad isto tako zatvoren kao recimo za vjernike religija, čije daljnje vođenje i pojedina pitanja oni spokojno prepuštaju teozolozima? Ako je to njima sve pravo ili ravnodušno, sad, tada se zaista ništa ne može učiniti, tada su oni izrod čovječanstva na način religioznih zanesenjaka, fanatika i drugih monomana, neproduktivni su kao svi ti ekscentrici, i čovječanstvo će nastaviti svoj put bez njih.

Možda ipak poneki uviđaju u kakav su se položaj doveli, pa i ako osobno ustraju na svojim pogledima, bilo bi tada najmanje što bi mogli učiniti da se pobrinu za to da njihovi pravci barem obustave nedostojnu borbu protiv njima nepoćudnih pravaca socijalizma. Mogli bi promisliti da unatoč svemu što se događa još uvijek vrlo brojni slobodarski socijalisti blago prosuđuju žalosna djela komunizma i socijaldemokracije, potražiti razloge za ispriku i nasuprot zajedničkom neprijatelju osjetiti solidarnost i da im je ova suzdržanost samo koristila nasuprot općem javnom mnijenju. Ako ih pak takva obazrivost ojača u osjećaju njihove samovlasti, ona je zaista na njih spiskana. Jer svakome od nas mora ukupna budućnost socijalizma biti više nego takvi pre-karni, privremeni uspjesi, a ovdje se radi o cijeloj budućnosti: mi ne možemo željeti da stotinu godina svestranog socijalističkog rada vodi privremenoj pobjedi nekolicine uzurpatora i potom u fašizmu završavajućoj sveopćoj katastrofi, kao što je već u Rusiji jedno stoljeće predanog revolucionarnog rada svih naprednih društvenih snaga dovelo do uzurpacije plodova oktobarskim državnim udarom posredstvom jednog jedinog pravca ili grupe osoba. Bila je to uspješa kopija prepada Napoleona Bonaparte na francusku revoluciju i njezino djelo, i nju je Musolini (Mussolini) u studenome 1922. još jednom kopirao; ali ako su bonapartizam i fašizam epizode, koje počinju takvim udarima (1797, 1851, 1922.) i završavaju katastrofama (1815, 1870) ili će završiti, i ako je sudbina ruskoga socijalizma zadugo temeljito smandrljana, tada se ipak konačno i sam socijalizam treba sačuvati od toga da se uvali u takvu ruinu.

Stoga mislim da vrijeme autoritarnog socijalizma, koji vodi natrag u prošlost, u državno ropstvo, prolazi, ako su i katastrofe, koje će značiti njegov kraj, još pred nama. Moramo konačno umjeti da mu suprotstavimo jedan socijalizam velikih poteza, koji zadovoljava modernu potrebu za slobodom, raznovrstan i živ, ne kao sistem, nego kao najvjerojatniji smjer razvitka, čim se autoritarne i monopolističke prepreke sklone s puta, što će biti utoliko lakše, što općenitije bude osjećan bezvrijedni i škodljivi karakter tih prepreka. Tada će čovječanstvo tim preprekama, državnom aparatu i kapitalistima, boljševičkom i socijaldemokratskom vladinom i partijskom aparatu i svemu opsjenarstvu i parazitstvu okrenuti leđa kao 1830. Burbonima u Francuskoj i 28. siječnja 1930. španjolskom diktatoru, i vrijeme slobode i socijalizma može početi pod povoljnim okolnostima.

Da su sloboda, čežnja i u izvjesnom, žaljenja vrijednom neznatnom stupnju, sadržaj devetnaestoga stoljeća, u svojim počecima prije stotinu godina, bili odvojeni, bilo je, kako sam nagovijestio, tada neizbježno, ali je najjači razlog za to da se konačno sjedine. Jer kapitalistička se "sloboda" samo razvila natrag u zaoštreni autoritet (fašizam), da bi po svaku cijenu zaštitila svoje socijalne privilegije, a socijalistička je "solidarnost" odavno pokopana čistoljubivim parničanjem, dovela do antisocijalističke diktatorske uzurpacije, do poricanja i bruke velikog ideala solidarnosti. Oba su razvitka postala izopačenjima i nazacima i kriju u sebi tragediju strašnih konačnih katastrofa. Poslije tih iskustava od 100 godina zacijelo su za život sposobni dijelovi čovječanstva konačno u većem opsegu u stanju ispitati i udostojiti najbrižljivije, najnekoristoljubivije spone slobode i solidarnosti, koje bi mu iznijeli razlilčiti pravci slobodarskog socijalizma. Samo se na takav način može preduhitriti veliki antisocijalistički udar koji sa sobom donosi totalno zatajivanje autoritarnog socijalizma. Ovaj rad koji dakako posvuda unaprijed obavlja mnogo tihe, malo vidljive djelatnosti, trebalo bi valjda konačno postaviti na jednu čvrstu osnovu na jasno iskazani kolektivni način, tako da bismo svi znali na koji se način najbolje mogu upotrijebiti naše snage.

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Max Nettlau
Autoritarni i slobodarski socijalizam
1930

Prevod: Dubravko Grbešić. Izvor prevoda: časopis Vidici, br. 236/237/238, str. 64-69 (1985).
Online izvor: old.kontra-punkt.info Prevedeno iz: Max Nettlau: »Gesammelte Aufsätze Band I«
– Autoritärer und freiheitlicher sozialismus (aus »Die Internationale«, Verlag die freie
Gesellschaft Hannover 1980.) April 1930.

anarhisticka-biblioteka.net